

От
ИДИГО
ДО
АКРИЛ

СЪДЪРЖАНИЕ

1 РЕЧНИК

2 КОЛОНИАЛНАТА
СТРУКТУРА НА
НАСТОЯЩЕТО

3 ИНДУСТРИЯТА
ДНЕС

4 ИМА ЛИ ЖИВОТ
СЛЕД СМЪРТТА?

5 МОДЕН ШАБЛОН

6 МОДНАТА
ИНДУСТРИЯ В
БЪЛГАРИЯ

7 РЕШЕНИЯ

8 ИЗТОЧНИЦИ

Речник

Глобалният Север – Термин, който се отнася до „западните“ общества, предимно в Европа и Северна Америка. Определя се главно от технологичен напредък и икономическо надмощие.

Глобалният Юг - Термин, който се отнася за обществата, които не попадат в Глобалния Север. Много страни в Глобалния Юг са по-бедни от тези в Глобалния Север, отчасти поради трайните последици от колониализма.

В това издание използваме термините „Глобален Север“ и „Глобален Юг“ вместо термини като „Запад“, „Трети свят“ или „развиващи се страни“, които са наследени от остарял начин на мислене или носят стигматизираща конотация.

Минимална работна заплата - Най-ниското възнаграждение, което по закон може да се плаща на служители или работници. МРЗ често не успява да осигури достоен начин на живот.

Заплата за издръжка (или достойна заплата) - Заплата, позволяваща покритие на основните нужди като жилище, храна, здравеопазване и транспорт. За разлика от минималната работна заплата, достойната заплата се изчислява спрямо човешките нужди в конкретния регион.

КОЛОНИАЛНАТА СТРУКТУРА НА НАСТОЯЩЕТО

Към 1800 г. европейските сили контролират около 35% от световната територия, а до 1914 г. – приблизително 84%.

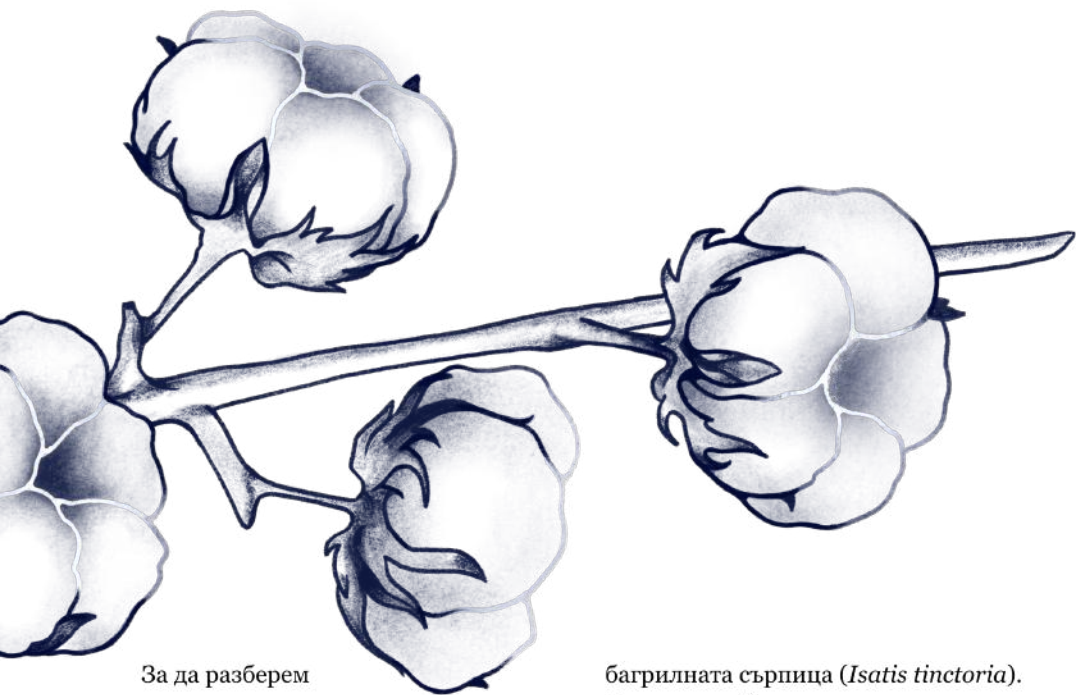

В розово: територии под властта на Британската източноиндийска компания през 1805 г.

В днешно време най-големите модни марки са предимно собственост на компании от глобалния Север, където се концентрират печалбите - САЩ, Европа, Великобритания. В същото време по-голямата част от производството се осъществява в страни с по-зависими и уязвими икономики.

Този глобален дисбаланс произтича от епоха на европейско политическо, икономическо и военно надмощие, заформило трайни структури на зависимост. Макар днес много от бившите колонии да са формално независими държави, наследените икономическите отношения често възпроизвеждат колониалното минало: расови йерархии, неравно концентрирано богатство, международни дългове, наследени от миналото финансови потоци, както и самите параметри, определящи дали дадена икономика е “развита”.

За да разберем как това се отразява на днешната модна индустрия, нека се върнем до 17-ти век, когато европейската мода започва да се оформя под влияние на колониалната експанзия.

Макар малки количества чуждестранни тъкани и багрила да са се внасяли в Европа и преди това, по време на колониалната експанзия европейският пазар започва да се пълни с големи количества индиго, памук, кошенил, калико, и други текстилни и багрени стоки.

Преди масовия внос на дълбокосиньото багрило индиго (*Indigofera tinctoria*) в Европа за синьо багрило се е използвало друго, по-слабо, но издържашо европейския климат растение:

багрилната сърпица (*Isatis tinctoria*). Индигото е било силно предпочитано заради по-наситения му цвят. А преди масовия внос на памук, вълната и ленът са били основните европейски тъкани.

Ключов инструмент в този икономически процес изиграва **Британската източноиндийска компания**.

Основана през 1600 г. като търговско дружество, тя постепенно се превръща в политическа и военна сила с контрол върху огромни части от Индия. В пика на своето влияние компанията разполага със собствена армия от приблизително 260 000 души – в определени периоди надвишаваща тази на редовната британска армия.

Това поставя началото на икономическо източване на региона.

Индигото се превръща в стратегическа суровина за европейската текстилна индустрия от 17-ти до 19-ти век. На британската компанията е предоставено правото да събира данъци в Индия - право, извоювано чрез насилствени военни действия, а не чрез мирно споразумение. Британските данъци на моменти са толкова високи, че допринасят към тежък глад на местното население.

За да гарантира приток към Европа, колониалната администрация в Бенгал налага система, при която селяните често са принуждавани да отглеждат индиго вместо хранителни култури. Индия постепенно е сведена до ролята на доставчик на суровини и пазар, изкупуващ готови британски стоки. Някои исторически оценки сочат, че за приблизително 173 години британското управление е изтеглило от Индия ресурси, равняващи се на десетки трилиони долари в съвременен еквивалент.

...

Още в началото на 1620-те години Британска източноиндийска компания започва да използва робски труд и да транспортира поробени хора до своите обекти.

Indigofera tinctoria

*„Изтокът поднася богатствата си на Британия“ – Спиридионе Рома, 1778 г.
Картина, поръчана от Източноиндийската компания.*

Част от поробените са произхождали от Индонезия и Западна Африка, а мнозинството са от Източна Африка. Те са насилствено прехвърляни основно към владенията на компанията в Индия и Индонезия.

60 години след създаването на Британската източноиндийска компания, се създава и **Кралската африканска компания** – водещата английска компания в търговията с поробени хора от Африка. Компанията инвестира в редица колониални проекти, включително производство на индиго.

На фона на тези събития през 1859 г.

избухва Индиговото въстание (*Нил Бидрохо*) – масов селски протест в Бенгал, започнал като ненасилствен отказ от отглеждане на индиго и прераснал в едно от най-значимите селски движения в колониална Индия.

В доклад на „Комисията по индигото“, създадена незабавно след въстанието, се свидетелства, че *„ниतो един сандък с индиго не е стигнал до Англия, без да бъде оцапан с човешка кръв“*.

През 20-ти век, разделянето на Британска Индия води до разпадането на региона на Индия,

Пакистан и по-късно Бангладеш, което ги оставя икономически и политически отслабени и уязвими, включително в рамките на световната модна индустрия.

Неслучайно много от нас в ден днешен могат да намерят дреха в гардероба си, на която пише *Произведено в Бангладеш*.

Колониално наследство

Връзката между Глобалния Север като основен потребител и Глобалния Юг като основен производител и носител на рискове не е случайна. Исторически сформиранията неравенства са трудни за преодоляване. Тази продължаваща зависимост често се описва чрез понятието

неоколониализъм, при което контролът се упражнява предимно чрез икономически, а не пряк политически или военен натиск.

Макар формалният колониализъм да приключва за повечето държави през средата на 20-ти век, неговите последици продължават да оформят глобалните икономически структури.

Голяма част от работниците в шивашката промишленост са жени, които често са изправени пред пресичащи се форми на неравенство, свързани с пол, доход и социален

статус. Трудовите модели, наложени по време на колониалното управление, допринасят за изграждането на предимно експортно ориентирани икономики и евтина работна ръка. Постепенно се е утвърдил модел, при който производството се изнася в по-бедни региони и остава до голяма степен „невидимо“ за потребителите, а натискът за ниски цени често води до компромиси със заплащането и безопасността на труда.

Неоколониализмът често се проявява чрез дългова зависимост, при която много бивши колонии имат значителни задължения към по-богати държави или международни институции. Тези дългове често са обект на основателна критика заради незачетения исторически контекст на извличане на ресурси и труд.

Други проявления на неоколониализма включват неравноправни търговски споразумения, които поддържат глобални дисбаланси и ограничават местната индустрия, както и дейността на мултинационални корпорации, които в много случаи извличат ресурси и труд при ограничени ползи за местното население.

Именно върху тази историческа и икономическа рамка се основава съвременната глобална модна индустрия.

Знаехте ли, че...

Смята се, че само 2% от работниците в шивашката промишленост по света получават достойна заплата.

85% от работниците в шивашката промишленост са жени.

Индустрията за мода е отговорна за до 8% от глобалните въглеродни емисии и 9% от пластмасовите микрочастици в океаните и водите.

Текстилната промишленост е отговорна за близо 20% от промишленото замърсяване на водите.

11% от пластмасовите отпадъци идват от дрехи и текстили.

ИНДУСТРИЯТА ДНЕС

Днес модната индустрия е сред най-печелившите и глобализирани сектори, с приходи от стотици милиарди долари и над **100 милиарда произведени дрехи годишно**, като огромна част от тези дрехи – между 15 и 45 милиарда – никога дори не се продават.

Производството е съсредоточено в страни като Бангладеш, Индия, Китай, Виетнам, Пакистан, Камбоджа и Мианмар. Макар че то открива възможности за заетост на жените и подкрепя тяхната икономическа самостоятелност, неблагоприятните условия на труд и ниското възнаграждение остават определящият фактор за доколко тази независимост е пълноценна.

Катастрофата в Рана Плаза

На 24 април 2013 г. в покрайнините на Дака, Бангладеш, се срутва осеметажната сграда Рана Плаза. В нея се помещават няколко текстилни фабрики, произвеждащи за международни марки.

Загиват 1134 души, а повече от 2500 са ранени. Условията са толкова тежки, че някои оцелели си ампутират крайниците, за да се измъкнат от развалините.

Още на предния ден по сградата се появяват сериозни пукнатини, на които работещите стават свидетели и правят неуспешни опити за привличане на вниманието на ръководството. Макар банките и магазините в комплекса да затварят, работещите в шивашките цехове са принудени да се върнат на работа под заплахата, че ако не отидат, ще бъдат съкратени. Според свидетелства на много от работещите там, по това време вече са им се дължало заплащане за няколко седмици назад.

Сградата първоначално е била построена като търговски комплекс и не е била предназначена за шивашка фабрика. Добавени са четири етажа без необходимите инспекции и разрешителни документи, като преди срутването е била препълнена с над 3000 работници и техните машини.

Част от срутената сграда „Рана Плаза“, Бангладеш.

Общо 29 световни марки са идентифицирани като имащи скоросни или текущи поръчки от сградата, включително марки като Venetton (*Италия*), Kik (*Германия*), Mango (*Испания*) и Primark (*Великобритания/Ирландия*).

След трагедията е подписано международно споразумение за безопасност на сградите в Бангладеш, което въвежда по-строги инспекции. Общата структура на глобалната верига за доставки, обаче, остава непроменена.

Подобни условия на труд не са рядкост. Фабриците са наясно с риска поръчките да бъдат пренасочени към по-евтини алтернативи. В стремежа си да останат конкурентоспособни, търсят нови начини предлагат възможно най-ниски цени. В много случаи правителствата също допринасят към ситуацията, като отслабват регулациите или не ги прилагат ефективно. В резултат трудовите стандарти и защити често се заобикалят или подкопават – процес, известен като **надпревара към дъното**.

#PayUp

По време на Ковид-19 шивашките фабрики претърпяват отмяна на поръчки със задна дата на обща стойност около 40 милиарда долара - дрехи, които вече са произвели или в момента са произвеждали.

Неравенства в глобалните вериги за доставки на облекло правят работниците в шивашката индустрия особено уязвими към икономически сътресения, подобни на тези, предизвикани от пандемията от Ковид-19.

Когато магазините в Европа и САЩ затварят през 2020 г., множество модни компании отменят или „замразяват“ поръчки на стойност милиарди долари.

Фабрики из цял свят остават с неплатени стоки, а стотици хиляди работници губят доходите си почти моментално. В Бангладеш, много от тях съобщават, че нямат средства за храна или наем. В някои случаи работници са уволнени заради опити за синдикална организация или протест срещу условията на труд.

В отговор на тази ситуация организацията Remake стартира глобалната кампания #PayUp, която настоява брандовете да изплатят вече произведените поръчки и да

поемат отговорност за работниците във веригата си на доставки.

Благодарение на бързата и ефективна мобилизация, тежкото положение на работниците се превръща в международна новина. Под натиска на обществена критика част от компаниите се съгласяват да изплатят задържаните суми.

Смята се, че към края на 2020 г. от отменените поръчки на стойност 40 милиарда долара, са възстановени около половината.

Но защо този отказ има толкова тежки последици? И защо е толкова голям проблем марките да анулират поръчки за дрехи, които не могат да бъдат продадени поради условията на карантина?

Отговорът се крие в самата структура на глобалните вериги за доставки. Марките правят поръчки въз основа на собствени прогнози - кое и колко ще се продава - а фабриките закупуват материали и наемат

работници за производството на продуктите за своя сметка. Фабриците получават плащане чак когато марката потвърди, че е получила стоките.

По този начин производителите винаги са в нестабилна ситуация - когато получат плащането, те вече

трябва да го инвестират в следваща поръчка. Тези условия са преобладаващо в полза на марките, които могат по всяко време да решат, че се отказват - както се случи и по време на Ковид-19 - оставяйки работниците и производителите в катастрофално положение.

Рана Плаза и кризата с неплатените поръчки по време на пандемията не са изолирани събития.

Те са симптоми на модел, основан на постоянно намаляващи производствени цени, все по-кратки срокове за доставка, бърза смяна на колекции и лесна подмяна на доставчици при по-изгодна оферта.

В момента всеки, който има властта да предизвика промяна, изглежда затънал в бездействие:

Модните компании често възлагат производството на подизпълнители в различни страни, като поставят на преден план ниските разходи и бързината, а не етичното снабдяване. Те разчитат на евтино и трудоемко производство в региони с минимална регулация и често избират да сочат пръсти към правителствата и потребителите, вместо да поемат отговорност.

Правителствата и фабриките се стараят да поддържат ниски

минимални заплати и производствени цени, за да задържат производството в собствената си страна или фабрика.

А потребителите доста често не са запознати с последствията от консумацията си или не успяват да се свържат емоционално с проблема. Особено трудно е хората да бъдат убедени, че трябва да пазаруват по-малко или да плащат повече, след като досега безпроблемно са пазарували евтини, нови дрехи.

Шевните
машини не шият
сами. Дрехите, които
носим, винаги са *ръчно*
направени – най-често от жени в
цехове, чиито имена никога не
виждаме на етикета. Ниското
качество често е резултат от силно
пришпорена работа, а не признак на
небрежност от страна на
работниците. А дали ценим техния
труд достатъчно?

Насочваме внимание към Гана -
където са и много от планините от
дрехи, които оставяме зад себе си.

ИМА ЛИ ЖИВОТ СЛЕД СМЪРТТА?

Според данни на Световния икономически форум около 85% от всички текстилни продукти в света в крайна сметка се изхвърлят.

Съдбата на дрехите, които изхвърляме в кофите за общи отпадъци, е ясна. Но когато пуснем дреха в контейнер за дарения или я оставим в благотворителен магазин, често си представяме, че тя ще получи „втори живот“. За съжаление, поради недостатъчна инфраструктура и законодателство, огромния обем дрехи и все по-ниското им качество, дарените артикули често не получават този шанс, или дори стават неизползваеми още преди да бъдат дарени. Значителна част от текстила, събран в Европа и Северна Америка, се пакетира, изнася и продава в държави в Глобалния Юг. Там той захранва пазарите за втора употреба, а непродадените количества се натрупват и се превръщат в планини от отпадък.

Така износът на дарени дрехи се превръща в износ на екологичното бреме. Това само по себе си е

достатъчно основание за съпричасност и тревога. Но идеята, че можем да се отървем от отпадъците си зад граница без последствия освен това и не съответства с реалността, тъй като всички екосистеми и географски райони на Земята са свързани: замърсяването в една част не остава изолирано и често се разпространява чрез водата, атмосферата и храната.

Кантаманто

В столицата на Гана – Акра, се намира един от най-големите пазари за дрехи втора употреба в света: Кантаманто. Възникнал през 60-те години на миналия век, днес пазарът осигурява работа на около 30 000 души. Всяка седмица там пристигат милиони артикули, основно от Великобритания, САЩ и Европа.

Дрехите се събират чрез дарителски системи, изкупуват се от износители, компресират се в бали и се продават на вносители. Местните търговци купуват балите без да знаят съдържанието им – плащат фиксирана сума и се надяват дрехите вътре да могат да се продадат. Местните хумористично наричат пристигналите артикули “дрехите на умрелия бял човек” - шега, останала от миналото, когато хората са се разделяли с дрехите си с темпо, различно от днешното.

Проблемът не е самото съществуване на пазара, а обемът и качеството на това, което пристига: близо 40% от текстила, който влиза в Кантаманто, се оказва непродаем още при отварянето на балите. Част от дрехите са силно повредени,

замърсени или произведени от нискокачествени синтетични материали, които не издържат на повторна употреба. Търговците в Кантаманто често натрупват дългове вместо печалба. Част от непродадените дрехи се изгарят, а други се озовават в нерегламентирани сметища или по крайбрежието.

Това е реалността не само в Гана, а и в други горещи точки за износ на използван текстил като ОАЕ, Пакистан, Бенин, Кения, Нигерия и др.

А що се отнася до България, у нас ежегодно се изхвърлят над 100 000 тона текстил, като само 2 % от тях се рециклират.

↑ Позната гледка и съдбата на голяма част от дрехите в България – изхвърлени в отлично състояние върху контейнерите с надеждата някой да ги вземе преди боклукчийският камион. София, 2026 г.

← Някои от етикетите на дрехите от снимката по-горе.

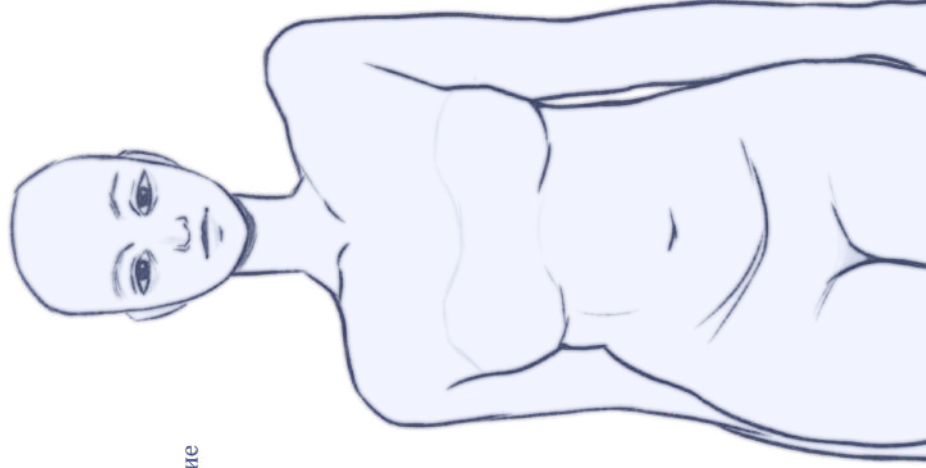
СОБСТВЕН ДИЗАЙН

Можеш да използваш този моден шаблон* както пожелаеш – за забавление или като начало на истински проект. Избери едно от нашите предизвикателства:

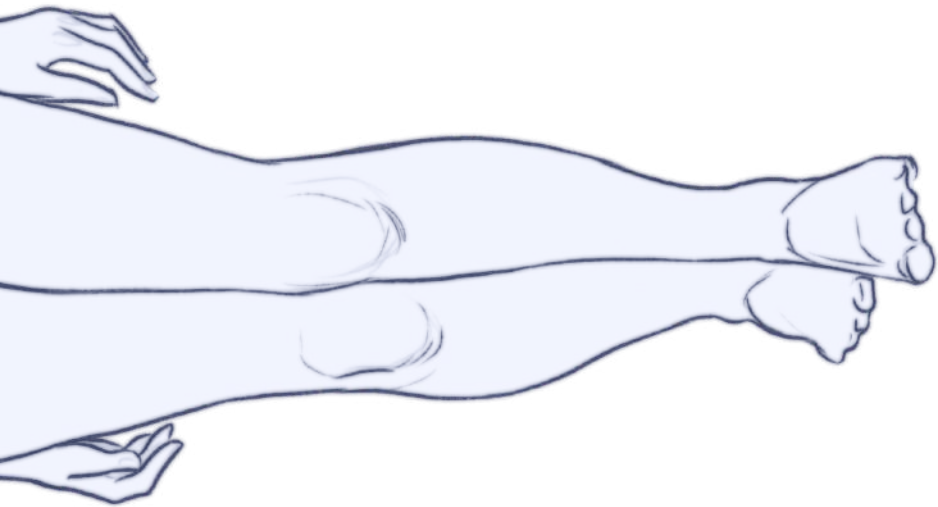
1. Разрови се в чантата си или се огледай около себе си за малки отпадъци или интересни предмети. Опитай да ги изрежеш и залепиш тук по креативен и стилен начин.

ИЛИ

2. Помисли за дрехи, които вече не носиш. Как биха изглеждали, ако им дадеш нов живот, като ги преправиш или трансформираш?

**Можеш и да го свалиш
безплатно от сайта на
Диволика:
divolika.bg*

МОДНАТА ИНДУСТРИЯ В БЪЛГАРИЯ

Автор: Кристина Божина

Българската модна и шивашка индустрия е дълбоко вплетена в глобалните вериги на индустрията. След прехода от социализма към пазарната икономика през 90-те години шивашките фабрики се адаптират бавно, за да останат конкурентоспособни на западните пазари. Ниският разход за труд и близостта до Западна Европа правят страната привлекателна дестинация за международни поръчки, особено в сегмента на конфекцията.

Българската индустрия отразява глобалните тенденции в модата – от масовото производство и бързата мода до нарастващото внимание към етика и устойчивост. В този контекст страната се сблъсква както с предизвикателства, така и с възможности за специализация в нишови сегменти, което прави изучаването на сектора особено интересно.

История на индустрията

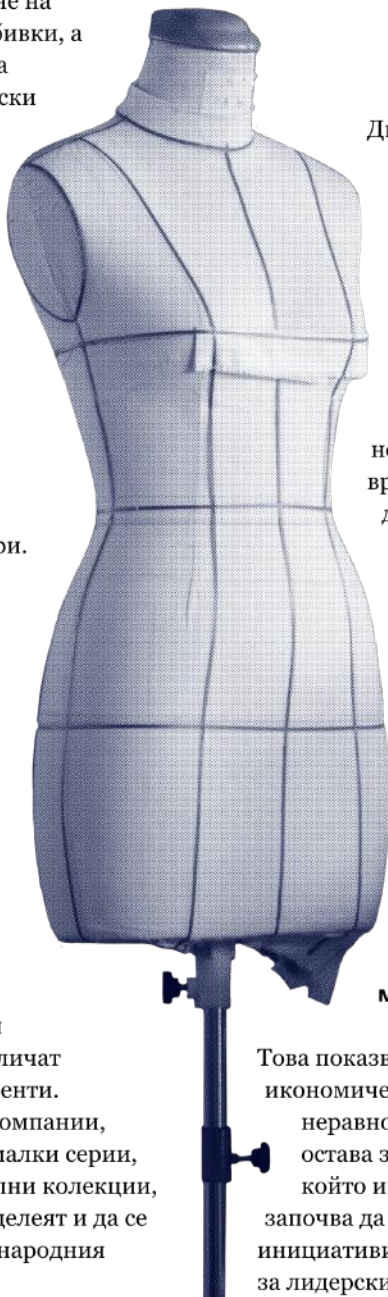
През социализма шивашката индустрия има важна социална роля. Работниците – предимно жени – имат стабилни придобивки, работното време е регулирано, а продукцията се планира централизирано. Продукцията се насочва както към вътрешния пазар, така и за износ в страните от СИВ* и други социалистически държави. Работата в шивашките фабрики носи социален престиж, но е строго контролирана и зависи от държавното разпределение на ресурсите.

След 1989 г., с навлизането на свободния пазар, индустрията преживява дълбока трансформация.

**бишият Съвет за Икономическа
Взаимопомощ*

Приватизацията и конкуренцията водят до намаляване на социалните придобивки, а много работници са изправени пред ниски заплати и несигурност. Западни компании постепенно започват да използват България като износител на конфекция, привлекателна с ниски разходи и близост до европейските пазари.

През 1990-те и началото на 2000-те години индустрията е подложена на силен натиск: масовите фабрики не успяват да се адаптират към новите изисквания за качество и гъвкавост, някои затварят, а други внедряват модерни технологии и привличат международни клиенти. Появяват се нови компании, ориентирани към малки серии, прототипи и капсулни колекции, които успяват да оцелеят и да се утвърдят на международния пазар.

Условия на труд и социална перспектива

Днес условията в българските фабрики варират значително. И това го прави трудно да се сложат под един знаменател. В някои предприятия заплатите остават ниски, работните часове дълги, а заплатите недостатъчни. В същото време има предприятия с добри практики, които осигуряват безопасни условия, справедливо възнаграждение и допълнителни социални придобивки с възможност за развитие.

Жените представляват над 90% от работната сила, но заемат ограничен дял от собствеността и мениджърските позиции.

Това показва, че социалната и икономическата неравнопоставеност по пол остава значителен проблем, който индустрията постепенно започва да адресира чрез инициативи за равенство и обучения за лидерски позиции.

Етика и устойчивост

Етичните теми – безопасност, трудови права, равенство – излизат на преден план, особено за западните клиенти. Много компании се съобразяват с международни стандарти като OEKO-TEX, GOTS и SA8000. Въпреки това устойчивостта – управление на отпадъци, намаляване на въглеродния отпечатък и кръгово производство – често остава второстепенна.

Българският сектор започва да наблюдава първите стъпки към „зелена“ модна индустрия: някои фабрики внедряват системи за събиране и повторна употреба на отпадъци, използват по-екологични материали и се ориентират към капсулни колекции с по-дълъг живот. Тези практики обаче все още са изключение, а не правило.

Съвременни предизвикателства

Индустрията е изправена пред сериозни предизвикателства. Закриването на масови фабрики през последните години показва, че производство с ниска добавена стойност вече е трудно устойчиво. Най-засегнат е сегментът на масовите дрехи, докато малките и луксозни серии проявяват устойчивост.

За десетилетие заетите в сектора намаляват почти наполовина – от около 160 хил. до около 86 хил. души според оценки на НСИ и индустриални анализи.

Фирмите, които не диверсифицират клиентите си или произвеждат масови серии, са най-уязвими.

Ценови натиск и глобална конкуренция

Българските производители трудно се конкурират с държави като Турция, Египет, Бангладеш, Мароко, Китай и Пакистан. Европейските възложители преместват поръчки в страни с по-ниска себестойност и бърза логистика, което ограничава българските фирми да планират и разширяват производството си.

Вътрешните проблеми – хронична липса на кадри, недостатъчна държавна подкрепа и нерегламентиран внос – допълнително затрудняват сектора. Въпреки това нишовите компании, които се ориентират към качествени, сложни изделия и бързи доставки за ЕС, остават конкурентоспособни.

Бъдеще и нишови възможности

Въпреки свиването на индустрията, България остава конкурентна за:

- малки и средни серии с висока сложност;
- прототипи и мостри;
- капсулни колекции;
- облекла с продажна цена над 300 евро и бързи доставки за ЕС.

Масовата „бърза мода“ с ниска добавена стойност вече е практически изключена. Пазарът за бъдещето на бранша се очертава бутиков, експертен и ориентиран към качествени и сложни изделия, докато големите поръчки на ниски цени се премества извън страната.

Възможностите за устойчивост също са значителни. Български компании могат да внедрят кръгови модели, да работят с еко материали, да оптимизират логистиката и да създават дълготрайни продукти. Това не само подобрява имиджа на бранша, но и отговаря на нарастващите очаквания на европейските потребители.

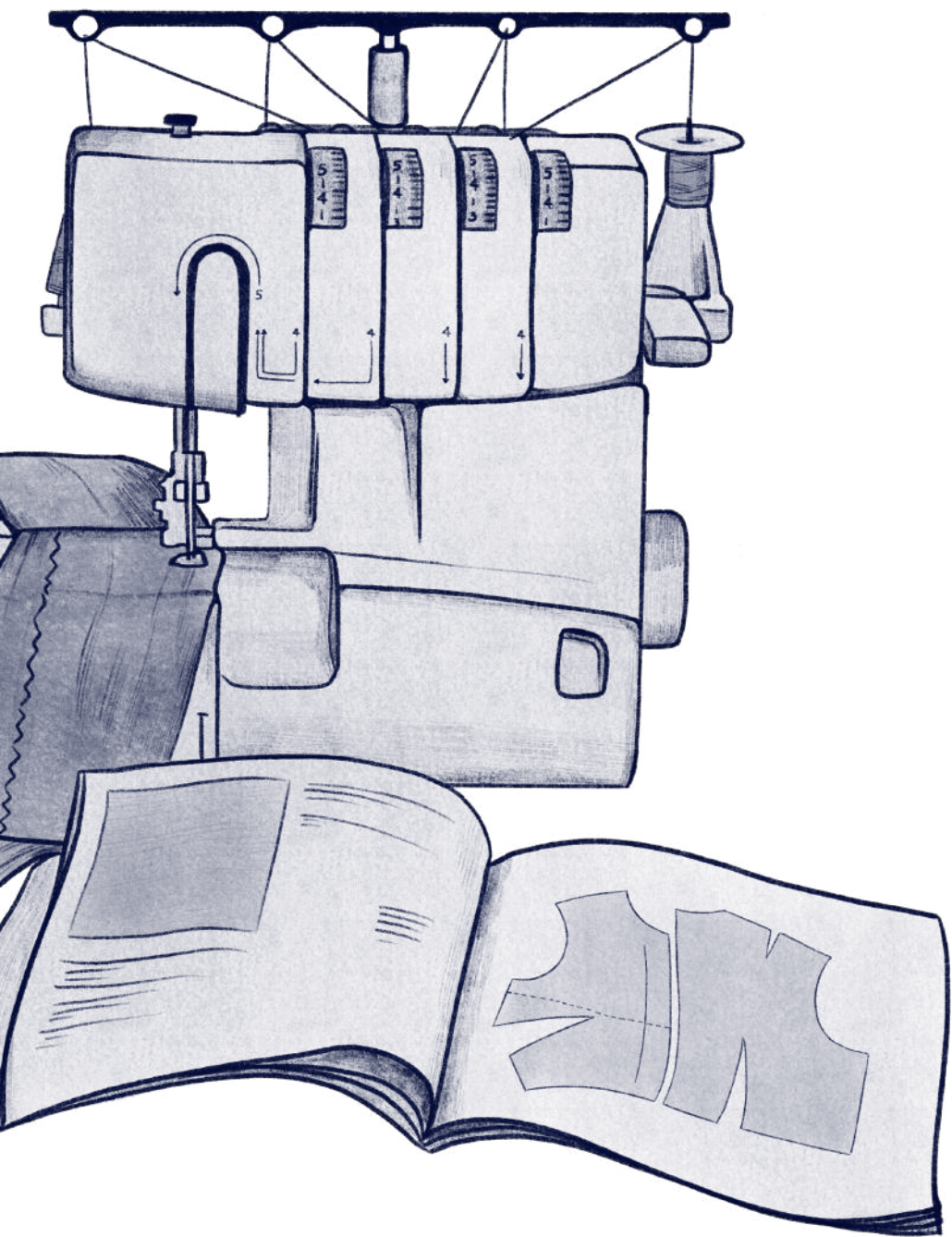
ЗАКЛЮЧЕНИЕ

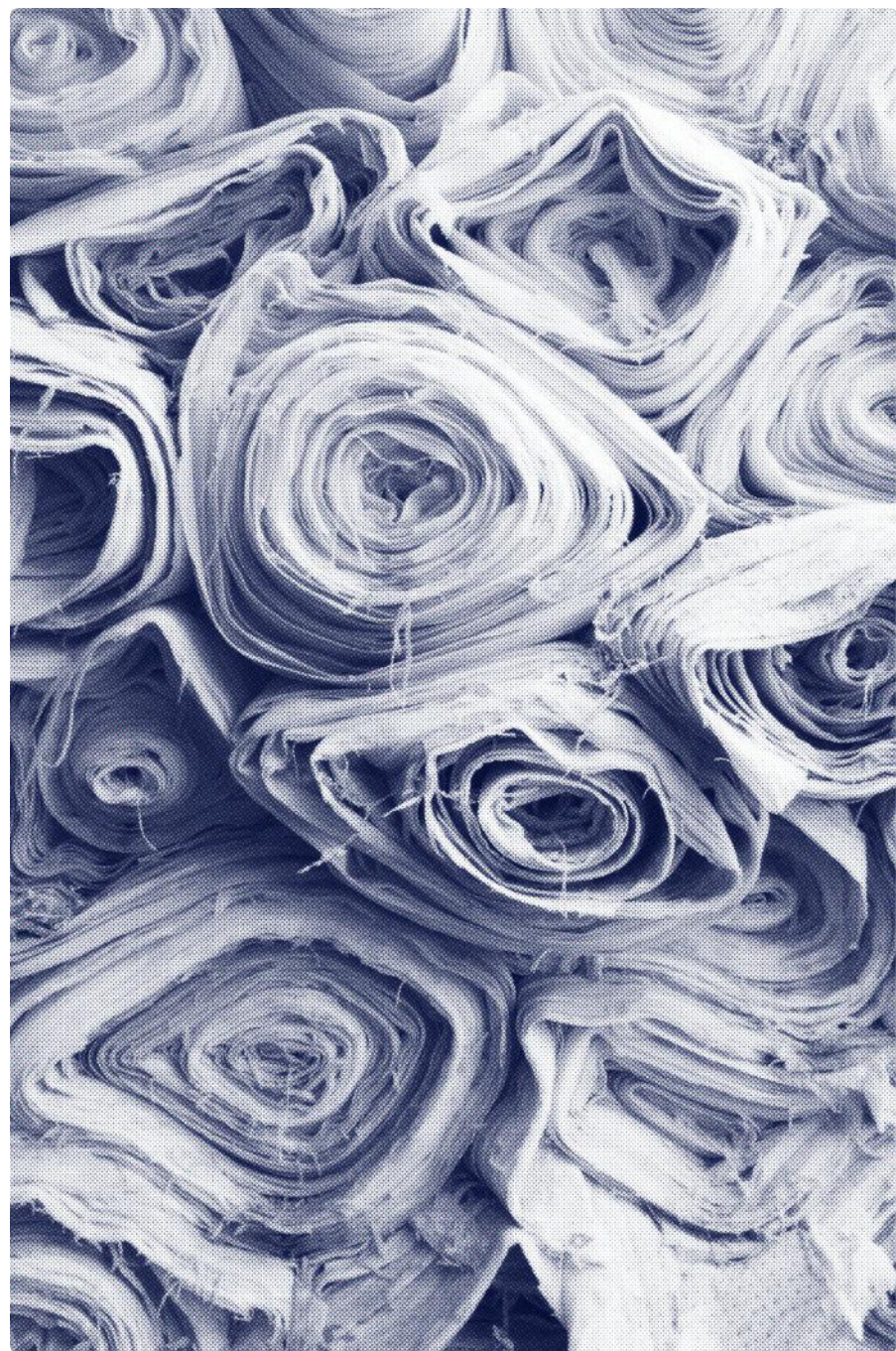
Българската модна индустрия се намира на кръстопът – между традиция и глобални предизвикателства. Секторът има примери за добри условия на труд и етични практики, но страда от закриване на фабрики, нискобюджетна конкуренция и липса на кадри.

Успехът занапред зависи от способността на предприятията да се специализират в нишови, качествени серии, да диверсифицират клиентите си и да прилагат устойчиви практики, докато държавната политика и регулации могат да окажат ключова подкрепа за оцеляване на сектора.

Секторът показва, че България може да бъде конкурентна и устойчива дестинация за производство, но само ако индустрията успее да се адаптира към глобалните тенденции и да внедри иновации в социалната, етичната и екологичната сфера.

РЕШЕНИЯ

Най-голямото глобално предизвикателство, с което трябва да се справим, е обемът, темпото и непрекъснатият растеж на производството, както цялостната дисфункция на настоящата ни глобална икономическа система. Приемането на ефективно законодателство и въвеждането на системни решения е изключително трудно, тъй като подобни промени често застрашават интересите на големите корпорации, лобистите и политическите защитници на нерегулирания пазар.

Когато говорим за “икономическата система”, се позоваваме конкретно на определящата ѝ характеристика: целта към непрекъснат икономически растеж. В текущата система, прогресът, стойността и успехът се измерват чрез растежа на brutния вътрешен продукт. Растежът на БВП обаче не измерва човешкото благосъстояние, нито прави разграничение между полезен и вреден растеж. Например, продажбата на военни ракети увеличава БВП, точно както екотуризмът или продажбата на учебници – но повечето хора не биха казали, че първото допринася към благосъстоянието на обществото.

Производството е достигнало тези мащаби по много причини, потребителските избори бивайки част от тях. Въпреки това замърсяването и експлоатацията, необходими за поддържането на тези мащаби, са присъщи на текущата система: успешните бизнес модели са тези, които приоритизират растежа и правят всичко възможно да избегнат екологични регулации и да плащат достойна издръжка на всички във веригата на производство. Много хора, разбираемо, се чувстват безсилни пред тази сложна реалност.

В тази последна глава първо ще разгледаме как качеството на дрехите може да се завиши, а след това ще очертаем цялостна стратегия за адресиране на проблемите в индустрията, включваща решения на системно, общностно и индивидуално ниво, така че всеки, независимо от степента на своето участие, да може да намери вдъхновение.

Този списък не е изчерпателен, а предложенията са взети от доклади на организации, работещи в тази област. Авторите сме събрали, анализирали и опростили тези препоръки за читателите.

ВЛАКНА И АЛТЕРНАТИВИ

Когато сравняваме материите по различни критерии – *токсичност, издръжливост, въглеродни емисии, биоразградимост, употреба на вода* – „най-добрият“ избор се променя с всяка категория. Идеален материал не съществува, защото всеки носи своите предимства и негативни въздействия:

- Синтегичните влакна като полиестер, найлон и акрил са на петролна основа. Те не се разграждат, а се разпадат на микропластмаса, която замърсява океаните и хранителните вериги. Този вид влакна е най-утежняващ в дългосрочен план.
- Памукът изисква огромни количества вода и повече пестициди от която и да е друга култура. Въпреки че памукът се отглежда само на 2,5 % от земеделските земи на планетата, за него се използват 16% от всички инсектициди, употребявани в света.
- Кожата и вълната са свързани със значителни емисии на *метан*.^{*} Въпреки че съставляват по-малко от 4 % от общото потребление на материали в модната индустрия,

75% от метановия отпечатък в модната индустрия се дължи на производството на кожа, вълна и кашмир. Кожата често се възприема като страничен продукт от производството на месо, но всъщност месопреработвателната и кожарската промишленост отделни индустрии, които разчитат една на друга за икономическата си жизнеспособност.

- Иновативни алтернативи (от гъби, захарна тръстика, ананасови влакна, банани и др.) изглеждат обещаващи, но ако бъдат мащабирани до нивата на сегашното и бъдещото производство, те също биха изисквали огромни площи земя, вода и енергия.

Накратко: ако производството продължи да нараства, дори и компаниите да използват малко по-малко вредни материали, това няма да доведе до осезаема промяна в намаляването на общия климатичен отпечатък на модната индустрия.

Въпреки всичко това, компаниите трябва да поемат ангажимент за мащабна промяна в общия си състав на материалите.

Днес вече има достатъчно произведен текстил в световен мащаб, че – при правилна инфраструктура за събиране, повторна употреба и рециклиране – бихме могли да обличаме следващите поколения без да извличаме нови суровини със същата интензивност.

Понастоящем поне 64 % от текстилните материали произхождат от синтетични източници, което означава, че преминаването изцяло към суровини от растителни влакна е нереалистично поради последствията, които това би имало върху биоразнообразието и околната среда – освен ако производството не се намали драстично и изведнъж.

Препоръчителният подход за компаниите, които желаят да намалят своето въздействие на ниво суровини, е да работят за пълно затваряне на цикъла като:

1. произвеждат част от дрехите си от рециклирани влакна от текстилни отпадъци;

2. заменят използваните досега суровини с предпочитани алтернативи.

Такава предпочитана алтернатива на памука, например, е **механично рециклирания памук** - най-нисковъглеродния източник на памук. Памук, отгледан чрез нисковъглеродни земеделски практики, също е за предпочитане пред стандартно отглеждания памук.

Друга добра естествена алтернатива е **конопът**, който расте бързо, притежава естествена устойчивост към много видове насекоми и се нуждае от малко вода за отглеждане.

Що се отнася до изкуствените целулозни влакна (ММСF), **лиоцелът** е популярен устойчив избор, тъй като дървесната маса, от която се произвежда, може да се разтвори с помощта на нетоксичен разтворител в система със затворен цикъл.

Най-благоприятният съществуващ в момента вариант що се отнася до ПЕТ, е рециклирането на употребявани пластмасови бутилки. Проблемът е, че не бива да се насърчава производството на пластмасови бутилки, тъй като то също трябва да бъде намалено. Рециклирането от текстил към текстил (*textile-to-textile*) би било предпочитаното решение.

**Метанът е 86 пъти по-мошен от въглерода в краткосрочен план и драстично повишава температурите в продължение на десетилетия. До 30 % от повишението на температурите от индустриалната революция насам се дължи на метана. Въздействието му е по-кратко от това на въглерода, който затопля климата в продължение на стотици години.*

СИСТЕМНИ РЕШЕНИЯ

През 2022 г. гигантът в бързата мода Shein обеща 15 милиона долара за работниците в отпадъчната промишленост в Гана. Макар представена като щедра, тази стъпка служи по-скоро като пиар ход: тя не адресира нито корена, нито мащабта на проблема. Shein и до днес остава най-големият моден замърсител.

Решенията не се крият в благотворителни жестове, а в сериозни и трайни ангажименти към справедливост и устойчивост.

Следват 4 сфери с идентифицирани сериозни пропуски и възможни решения. В много случаи отговорността е споделена между производителите на бърза мода и правителствата, но действия липсват, защото двете страни си прехвърлят вината. Затова ролята на потребителите е не само да консумират отговорно, но и да държат институциите и бизнеса отговорни.

Някои от тези насоки също така са полезни и за хора, които имат интерес да започнат свой моден бизнес.

1. Намаляване на емисиите на метан и въглероден диоксид

- Преход към електрическо отопление и възобновяема енергия в цялата инфраструктура на индустрията, особено към вятърна и слънчева енергия.
- Задължително проследяване и публикуване на годишните емисии на въглерод и метан.
- По-сериозна регулация на емисиите на метан и въглерод и намаляването им в съответствие с целите за **ограничаване на глобалното затопляне до 1,5°C** и целите за **нулеви нетни емисии**.
- Намаляване на общия годишен обем на производството.
- Гарантиране на условия за справедливи и стабилни поръчки, както и дългосрочни договори. Това би дало на доставчиците нужната сигурност, за да инвестират в декарбонизация.
- Намаляване на производството на животинските материали, свързани с високи емисии на метан.

2. Защита на работниците

- Изплащане на достойни заплати и разкриване на данните и методологията, използвани при изчисляване на заплатите.
- Подкрепа на синдикална дейност.
- Сключване на правно обвързващи споразумения за безопасност на работното място.
- Договаряне на сроковете за поръчки в съответствие с капацитета на доставчиците и плащане в аванс.

3. Намаляване на текстилните отпадъци

- Забрана на износа на негодни за употреба текстилни отпадъци от страните от Глобалния Север.
- Въвеждане на **разширена отговорност на производителя (РОП)**: политически подход, който възлага на производителите отговорност за техните продукти през целия им жизнен цикъл, включително на етапа след употреба.
- Гарантиране, че таксите по РОП се събират за употребяваните дрехи до крайната им дестинация, напр. Гана.
- Забрана на унищожаването на непродадени или върнати продукти.
- Въвеждане на изисквания за дълготрайност, възможност за поправка, повторна употреба и

рециклиране чрез **Дигитален паспорт** на продукта (документ с информация за материалите на продукта и за неговия жизнен цикъл).

- Прекратяване на производството на нови синтетични влакна, получени от изкопаеми горива, и замаяната им с рециклирани или биоразградими материали.

4. Опазване на водите и химическа безопасност

- Разкриване на водния отпечатък по цялата верига на производство.
- Намаляване на цялостното потребление на вода, като се приоритизират регионите с недостиг на вода.
- Прилагане на насоките на НИОХ* (*Нулево изпускане на опасни химикали; на английски: Zero Discharge of Hazardous Chemicals*) относно отпадъчните води и веществата, подлежащи на ограничения.
- Финансова подкрепа за доставчиците, разработващи стратегии за намаляване на потреблението на вода и вредни химикали.

ОБЩНОСТНИ РЕШЕНИЯ

• **Размяна на дрехи:** Можеш да участваш в организирани събития или дори да създадеш свои. В София, например, вече е имало такива събития в Наклона бар, Магнит, Izzy's, Паве и други места. По време на тези събития всеки може безплатно да занесе и/или да вземе дрехи и аксесоари!

• **Споделена шевна машина:** Масово произвежданите дрехи не са кроени по нашите мерки. Основни поправки като стесняване на ханша, скъсяване на дънки или добавяне на нашивки могат да променят изцяло визията. Интересна практика е колективното притежание на шевна машина, например между приятели или семейства: по този начин, всеки може да преправя дрехите си, без сам да инвестира в цяла шевна машина.

• **Подкрепа на местни шивачи:** Шиенето не е за всеки – затова и има хора, които се занимават професионално с това. Ако имаш дрехи за поправка, потърси шивашко ателие в квартала си – така помагаш на местни майстори и избягваш покупката на нови дрехи.

• **Свържи се с активистки организации:** Потърси пространства или инициативи, които се занимават с модна справедливост и устойчивост. Чрез техните събития и проекти можеш да научиш повече, да намериш приятели и лесно да се включиш в промяна на общностно ниво.

• **Гражданско участие:** Обръщай внимание на какво правят големите компании и какви решения вземат институциите. Следи новини и обсъждания за теми като условия на труд и използване на чиста енергия. Ако забележиш нередности или несправедливи практики, можеш да подадеш сигнал до отговорните институции, да се обърнеш към медии или да потърсиш съдействие от неправителствени организации.

ЛИЧНИ РЕШЕНИЯ

- **Купувай по-рядко и по-смислено:**

Според аналитичния център *Hot or Cool Institute*, покупките на **нови** дрехи трябва да се ограничат до средно пет броя годишно, за да се постигнат нива на потребление, съобразени с целта за ограничаване на глобалното затопляне до 1,5°C. Разбира се, покупката на повече от 5 броя не означава автоматично, че сме прекалили, но е ориентир, който си струва да имаме предвид. В тази бройка не влизат дрехите, закупени от магазини за втора употреба.

- **Проверявай качеството:** Липса на подплата, висящи конци, хлабави копчета, необработени или криви краища, неподходящи синтетични материи (напр. при бельо или тениски), слабо залепени мъниста и прочие: ниското качество има ясни признаци. Не всичко се нуждае от подплата или подгънати краища, но небрежно изработените елементи си личат, когато се загледаме.

- **Чети етикета и състава:** Търси естествени материали и дрехи с рециклирани материи. Важно е да се спомене, че синтетичните материали имат своите функционални предимства. Ако става дума за

спортна екипировка или нещо, предназначено за ниски температури, не се плаши от синтетични материи - просто консумирай отговорно и заложи на добрата изработка.

- **Пери внимателно:** Следвай указанията на етикета и използвай по-ниски температури, за да удължиш живота на дрехите.

- **Поправяй дрехите:** Малките поправки значително удължават живота на дрехата.

- **Купувай втора употреба или от етични бизнеси:** Може да отнеме търсене, но пазаруването втора ръка е по-устойчиво от нови покупки. Ако е достъпно за теб, подкрепяй малки бизнеси и независими творци, които работят с качествени или рециклирани материали.

- **Ново хоби:** Виж дали създаването на собствени дрехи и аксесоари е подходящо хоби за теб! Много хора се учат да плетат, бродират и шият, без да се занимават професионално с това. По този начин можеш да преобразиш находките си от втората употреба в нещо уникално.

ИЗТОЧНИЦИ

Доклади

Now or Never: A First Methane Footprint for the Fashion Industry – Collective Fashion Justice (2025)

What Fuels Fashion? – Fashion Revolution (2025)

Fast Fashion, Slow Poison: The Toxic Waste Crisis in Ghana – Greenpeace Africa (2024)

Fashion Accountability Report – Remake (2024)

Textile Waste Hotspots - Wrap (2024)

Preferred Fibers and Materials: Definitions – Textile Exchange (2023)

Unfit, Unfair, Unfashionable – Hot or Cool (2022)

Fired, Then Robbed: Fashion Brands' Complicity in Wage Theft During COVID-19 – Workers Rights Consortium (2021)

The Weakest Link in the Global Supply Chain – Institute for Human Rights & Business (2021)

Академични източници

Hoffman, Philip T. – *Why Did Europe Conquer the World?*

Cypher, James M. – *The Process of Economic Development*

Bhattacharya, Subhas – *The Indigo Revolt of Bengal*

Кристина Божинова – *Sweatshops Next Door: Garment Workers in Eastern Europe. The Case of Bulgaria – A Critical Assessment*. Дисертация, University of Manchester, 2021

European Commission – The Textile and Clothing Industry in the EU: Challenges and Opportunities. Brussels, 2020.

Медийни и новинарски източници

The Guardian – Surviving on a bag of rice: plight of Bangladeshi garment makers (2020); Zara and Primark factory workers say they were fired after forming union (2020); Fast-fashion giant Shein pledges \$15m for textile waste workers in Ghana (2022); Stop dumping your cast-offs on us, Ghanaian clothes traders tell EU (2023)

Vogue UK – Why Are Billions Of Clothes Never Even Sold? (2023)

ABC News – Dead white man's clothes (2021)

Yale Climate Connections – Shein is officially the biggest polluter in fast fashion (2024)

EcoWatch – Landfill of Unused Fast Fashion Clothes Has Grown Large Enough to Be Seen From Space (2023)

BTA News – Over 100,000 Tonnes of Textiles Discarded Annually in Bulgaria, Study Shows (2024)

Капитал – Германската "БТБ България" затваря шивашкото си производство в Русе от март 2026 г., Мара Георгиева (2023); XXS, или как се смалява българският шивашки бизнес, Мара Георгиева, (2025)

British International Studies Association – Colonial legacies & global economy

Sustainability Directory – Colonialism & modern economies

Encyclopaedia Britannica – East India Company

Лични комуникации / Разговори с индустрията

Интервю с шивачка в българска фабрика за дрехи, август 2020

Интервю със собственик и мениджър на българска фабрика за производство на облекло, независимо изследване, юли 2023 г

Разговор със собственик на българска фабрика за производство на шапки, независимо изследване, януари 2026 г.

Създадено от Диволика

Диволика е сдружение с нестопанска цел в обществена полза със седалище в София, основано през 2020 г. Ние сме малък и сплотен екип от три куиър човечета /Ая + Нада + Криси/, работейки според желанията и възможностите си, за да създадем обществото и околната среда, в които мечтаем да живеем. Главната ни дейност понастоящем е издаването на безплатни печатни издания като това, което държите в момента!

divolika.bg

Главен редактор, илюстратор и дизайнер: Криси, *Диволика*

Автор на "Модната индустрия в България": Кристина Божинова,
Fashion Revolution България

Печат: Ая, *Диволика*

Публикувано за пръв път през април, 2026 г.

Благодарим на:

Fashion Revolution България е част от глобалното движение Fashion Revolution, което работи за устойчивост, прозрачност и справедливост в модната индустрия. Този проект стартира от усещането, че в България се говори твърде малко за реалната цена на модата - не само паричната, но и социалната и екологичната. Fashion Revolution Bulgaria е опит да започнем този разговор като създадем общност, споделено знание и платформа за реална промяна.

**БЪЛГАРСКИ
ФОНД ЗА
ЖЕНИТЕ**

**Съфинансирано от
Европейския съюз**

С финансовата подкрепа на Български фонд за жените и Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения са единствено на автора (ите) и не отразяват непременно тези на Българския фонд за жените, Европейския съюз или Европейската изпълнителна агенция за образование и култура. Нито БФЖ, нито ЕС, нито ЕИАОК могат да бъдат държани отговорни за тях.

Текстилната индустрия е една от най-старите и същевременно най-технологично сложните в света.

С ускоряването на съвременния живот и нарастващата интензивност на потреблението, индустрията на бързата мода също се развива стремглаво. До неотдавна дрехите ни са се изработвали по мярка – практика, от която все повече се отдалечаваме, за сметка на качеството, природата и добрите условия на труд.

Тази книжка има за цел да ни припомни, че дрехите, които носим, също са инструмент за съпротива.

